

BİR KAMU MALI OLARAK SOSYAL SERMAYE VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

SOCIAL CAPITAL AS A PUBLIC GOOD AND ITS RELATIONSHIP WITH POVERTY

Doç. Dr. Asuman Altay, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, Maliye Bölümü, Mali İktisat Anabilim Dalı, e-mail:
asuman.altay@deu.edu.tr

ÖZET

Son zamanlarda sosyal sermaye kavramı gerek sosyolojik ve gerekse ekonomik teoride ele alınmakta ve günlük kullanılan bir kavram haline gelmektedir. Özellikle ekonomik açıdan kavram, ekonomik büyüme, gelişme ve verimlilik konularına odaklanmıştır. Bu açıdan sürdürülebilir ekonomik büyüme ve gelişme için çok geniş bir çerçeveye sunduğu söylenebilir.

Bu çalışmada sosyal sermayenin toplumun performansını uzun dönemde etkileyen bazı kaynakların kullanılması ile elde edildiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, sosyal sermayenin çıktıları itibarıyla bir kamu malı olduğu varsayımı yapılacaktır. Kamu malı niteliği ile sosyal sermayenin her bir çıktısı toplumdaki bireylere çeşitli şekillerde ulaşmakta ve fayda sağlamaktadır. Yoksulluğu azaltmaya yönelik müdahaleler ise doğası gereği sadece yoksulluk üzerinde değil, toplumdaki formal ya da informal kurumlar ile toplumdaki farklı sosyal ağları da olumlu olarak beslemektedir. Nitekim çalışmada sosyal sermaye ile yoksulluk arasındaki ilişkiler incelenmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal sermaye, kamu malı, küreselleşme, yoksulluk, yeni yoksulluk

ABSTRACT

In recent years, the concept of the social capital has become one of the most popular exports from sociological and economical theory into everyday language. Espacially, in economics concept focuses on the economic growth, development and productiveness. It's consequences in the broader framework for sustainable economic growth and development.

In this study social capital accepted as the result of the use of some resources benefits of which can influence the performance of the community for a long period of time. For these reasons, the outcomes of social capital are assumed to the nature of a public goods. Being a public good, each outcomes of social capital distribute many different types of benefit to all members of the community. Whatever their nature is interventions to reduce poverty should be designed not only to have an immediate impact on poverty, but also to foster a rich network of cross-cutting ties within society and between society's formal and informal institutions. This paper tries to present these relationships between social capital and poverty.

Key Words: Social capital, public goods, globalization, poverty, new poverty

1. GİRİŞ

Sosyal sermaye günümüzde fiziki ve beşeri sermaye ile birlikte anılmaya başlanmıştır. Sermayenin sosyal boyutları toplumsal beklentiler ve toplumsal performansın temel belirleyicileri haline gelmişlerdir. Nitekim sermayenin sosyal boyutunun varlığı ve gerekliliği konusunda -henüz çok yeterli olmasa da - gerek kuramsal ve gerekse uygulamada değerli çalışmalar yapılmaktadır. Sosyal sermaye kavramının açıklanmasına yönelik birçok tanımın varlığından söz edilebilir. Her disiplinin kendi ilgi alanı içinde konuya yaklaşılarak, tanım geliştirme gayreti içinde olduğu söylenebilir. Çıkış noktası olarak her ne kadar sosyoloji disiplini ile bağlantılı olsa da "sosyal sermaye" artık birçok disiplinin ilgi odağı haline gelmiştir. Özellikle ekonomi biliminin büyüme ve kalkınma disiplinlerinde fiziki ve beşeri sermayenin tamamlayıcı unsuru olarak görülmekte, hatta bir adım daha giderek fiziki ve insani sermaye unsurlarını harekete geçirmede ve miktarlarının artırılmasında temel belirleyici olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada oldukça geniş bir sermaye tanımı temel alınacaktır. Buna göre sosyal sermaye, "insanlar arasında bağlantı kuran, kurumlar, ilişkiler, tavırlar ve değerlerin ekonomik ve sosyal gelişmeye yaptıkları katkılar"dır(Grootaert-Van Bastelaer, 2002: 2). Tanıma göre sosyal sermaye kaynakların farklı şekillerde kullanımının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Uzun dönemde bundan faydalananlar toplumsal performansı etkileme konusunda etkin hale gelmektedirler.

Fiziki sermaye maddi kaynakların kullanılması ile üretilirken, beşeri sermaye, maddi olmayan bilgi, beceri ve yeteneklerin niteliklerinin geliştirilmesi ile biriktirebilmektedir. Sosyal sermaye ise toplumsal varlıkların maddi olmayan varlıklarla ifadesi olup, diğerlerine göre oldukça soyut kalmakta ve daha çok çıktıları ile önemli olmaktadır. Diğer deyişle, sosyal sermayeyi oluşturan unsurlar kendilerinden çok bunların kullanımı sonucu oluşan eylem ve davranışlar ile ortaya çıkan ve bu anlamda ölçülmesi oldukça zor olan unsurlardır. Ayrıca

sosyal sermaye ile elde edilen çıktıların “kamu malı doğasına” çok uygun olduğu varsayımı da yapılabilir.

Bu makalede, öncelikle sosyal sermaye kavramı, kuramı ve belirleyici unsurları incelenecektir. Daha sonra sosyal sermayenin bir kamu malı olmasının koşulları ve ispatları üzerinde durulacaktır. Çalışmada sosyal sermayenin kamu malı olduğu kabulünden hareket edilerek, yoksulluk gibi ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları olan karmaşık bir toplumsal sorunla -özellikle mücadele kapsamında- sosyal sermaye unsurlarının nasıl kullanılabileceği tartışması yapılacaktır.

2. SOSYAL SERMAYE KAVRAMI

Sosyal sermayeyi bir araya getiren temel unsurlar aynı zamanda kavramın kapsamını da oluştururlar. Bireyler arasında duyulan güven, etkili ve güçlü iletişim ve çevre ağı ile bir aradılığı oluşturan ortak değerler, aidiyet ve aynılık duygusu bu kapsam içinde sayılabilir. İletişim ağı; sosyal normlar ve güven unsurlarının sosyal sermaye ile ilgili çalışmalarda(OECD, 2001: 41) üzerinde en fazla durulan konular oldukları dikkati çekmektedir. Sosyal sermayenin, toplumu oluşturan bireylerin ortaklaşa hareket edebildikleri ve iş yapabildikleri kültürel düzeyi hazırlayan bir birikim olduğu söylenebilir.

Piyasa ekonomisinin ve demokrasinin etkin işleyişinde sosyal sermaye birikiminin oluşturduğu “birlikte iş yapabilme” ve “paylaşma gücü” çok önemlidir. Bunların zayıf olması halinde piyasa ekonomisinde üretkenlik ve demokrasi uygulamalarında eksiklikler ortaya çıkabilecektir. Birlikte ve organize iş yapabilmek için güçlü bir sosyal sermayeye ihtiyaç vardır. Sosyal sermaye diğer sermaye türlerinde olduğu gibi, üretken şekilde kullanılması ile bir anlam kazanacak ve miktarı artacaktır(Cohen- Prusak, 2001:3).

Sosyal sermaye bir grubu tanımlamanın aksine bir grubun ortak ürünler ortaya çıkarmasına imkan veren bir anlayışın ürünüdür. Burada dikkat edilmesi gereken bir grubun aşırı güçlü bağlar geliştirerek birbirinden ayrılmaz hale gelmesi sonucunda diğer gruplarla işbirliğine girişme eğilimlerinde azalma tehlikesinin ortaya çıkması ihtimalidir. Ayrıca devletin ve kamu kurumlarının sürekliliğe sahip politikalarının olmaması ve her politik ve ekonomik değişimden etkilenecek değişmesi sosyal sermayenin toplumda erimesine yol açabilir.

Sosyal sermaye ile ilgili literatürde, bir toplumun “gelişmişlik düzeyi” ile “sosyal sermaye miktarı”nın birbirini besleyen iki unsur olduğu genel kabul görmektedir(OECD, 2001: 41). Gelişmemiş ülkelerde sosyal sermaye stoğunun da düşük seviye de olduğu en azından gözlemsel olarak bilinmektedir. Sosyal sermaye seviyesinin düşük olmasının özellikle Gelişmekte Olan Ülkelerin(GOÜ), yönetim kalitelerini ve ekonomik gelişmelerini de önleme özelliğine sahip olduğu düşünülebilir. Diğer yandan, Gelişmiş Ülkelerin(GÜ) bazılarının sosyal sermaye seviyelerinde düşüş görülebilmektedir. Ancak bu ülkelerde farklı sosyal sermaye düzeylerinin bulunması içine düştükleri bu durumdan GOÜ'lere göre daha hızlı çıkmalarına yol açabilmektedir.

Günümüzde sosyal sermaye, sosyal politikaların uygulanma aşamasında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Birçok ülkede bu ilişkiyi geliştirmeye yönelik ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Özellikle Azgelişmiş Ülkeler(AGÜ) açısından sosyal sermayenin önemi daha da artmaktadır(Şenkal, 2006: 2).

3. SOSYAL SERMAYENİN KURAMSAL GELİŞİMİ VE EKONOMİK BOYUTU

Sosyal sermaye kavramı önceleri ağırlıklı olarak sosyoloji temelli kuramsal bir gelişme gösterirken 1990'lı yıllarda sosyolojik yaklaşıma paralel ekonomik bir yaklaşıma da sahip olduğu görülmektedir. Sosyal sermayenin ekonomik boyutu sosyal sermaye birikiminin oluşması sonucu ortaya çıkmaktadır. Sosyal sermaye ile daha çok görünmeyen güven, işbirliği, dayanışma gibi soyut değerler ifade edilmektedir. Günümüzde birçok ülkede temelde ekonomik gelişme için gereken yüksek ekonomik performans ve büyüme hızı mevcut iken, aynı zamanda sosyal sermayenin unsurları olan işbirliği, güven ve dayanışmanın yetersizliği nedeniyle istenilen gelişme düzeyi yakalanamamaktadır.

Son yıllarda sosyal sermaye sosyal sorunların çözümü konusunda yeni bir yaklaşım ve yeni bir teknik dil olarak değerlendirilmekle birlikte sosyal sermayeyi oluşturan unsurlar yeni biliniyor değildir. Literatürde yer alan ekonomi ve sosyoloji bilimine çok önemli katkıları olan Adam Smith, Karl Marx, Emile Durkheim, Thorstein Veblen ve Max Weber gibi büyük felsefecilerin araştırmacıların yanında ekonomik gelişme ve istikrar ile sosyal ve kültürel faktörlerin önemi konusunda yayınlar yapan birçok araştırmacı ve düşünce adamının çalışmaları ile 1990'lı yıllarda oldukça popüler bir hale gelmiştir. Yapılan son çalışmalarda konuya daha sistematik bakıldığı dikkati çekmektedir.

Sosyal sermayenin kavramsal tarihi ve kuramsal gelişimi incelendiğinde, Bourdieu(1986), Coleman(1988, 1990), Putnam(1993, 1995, 2000), Fukuyama(1995, 2000), Portes(1998), Halpen(1999, 2001) ve Woolcock(2001) gibi araştırmacıların büyük katkıları olduğu görülmektedir. Özellikle Putnam'ın çalışmaları konuya olan ilgiyi gerek akademik ve gerekse medya düzeyinde artırmıştır.

Sosyal sermayenin ekonomik boyutunun tanımlanmasında ve kavramı sosyolojik sınırlarından çıkarma konusunda etkili olan araştırmacı Francis Fukuyamadır. 1995 yılında yayımladığı çalışmasında, Putnam ve Coleman'ın aksine sosyal sermayeyi ekonomik çerçeve içinde görerek, konuyu ekonomik performansları farklı olan kültürler ve ülkeler bazında incelemiştir. Fukuyama'ya göre bireysellik Amerikan toplumunu tehdit etmektedir. İtalya ve Çin gibi ülkelerde ise toplumsal yapı güçlü aile ilişkilerine dayanmaktadır. Diğer yandan bu ülkelerde söz konusu bağlar güçlü hükümet kontrolleri nedeniyle tehdit altındadır. Japonya ve Almanya'nın ise üretim sürecinde çeşitli ve kapsamlı organizasyonlar ile daha etkin çalışan ve verimliliğe yol açan sosyal sermayeye sahip olduklarını ileri sürmektedir(Fukuyama, 1995).

Sosyal sermayenin ekonomi ile olan ilişkisi konuyla ilgilenen araştırmacılarca daha çok kalkınma, ekonomik büyüme ve bunları destekleyen verimlilik bağlamında ele alınmıştır. Sözü edilen olguları bir toplumda sosyal sermayeyi meydana getiren karşılıklı güven, formel ya da informel işleyen çeşitli iletişim kanalları, gönüllü kuruluşlar, sahip olunan ortak değerler ve normların oluşturduğu ve desteklediği düşünülmektedir. Nitekim, güven göstergeleri, diyaloglarda dürüstlük, gelir dağılımında iyileşme imkanları, sosyal hareketlilik, aile ilişkileri ve toplumsal kültür gibi sosyal sermayeyi destekleyen değişkenlerin, ekonomik büyüme göstergeleri ve ölçüm unsurları olarak kullanılmaya başlandığı dikkati çekmektedir(KOSGEP, 2005: 5).

Bununla birlikte burada önemle vurgulanması gereken konu, sosyal sermayenin tek başına kalkınma ve büyümeyi sağlayamayacağıdır. Ekonomik yönden gelişmemiş, kaynaklarını etkin kullanamayan az gelişmiş bir ekonomide sosyal sermayeye ağırlık verilerek sosyal ve ekonomik kalkınmanın beklenmesi çok doğru olmayacaktır. Çünkü sosyal sermaye birikimini oluşturan unsurlar fiziki ve insani sermayenin miktar ve niteliğinin artırılmasına yardımcı olan faktörlerdir. Bu noktada sosyal sermayenin çıktılarının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bir toplumun sahip olduğu sosyal sermaye miktarı gerek fiziki ve gerekse insani sermaye birikimi için gerekli olan ve toplumla ilgili eldeki mevcut kullanılabilir malzemeyi ortaya çıkarması açısından çok önemlidir. Toplumun bu yolla öne çıkmasıyla ulaşılmak istenilen ekonomik gelişme ile bilgi teknolojilerinin dağıtılması, farklı toplumsal katmanlarca kullanılması ve nihayet bu teknolojilerin en azından bir kısmını üreten hale getirilmesi açısından bu bilgiler çok önemli olmaktadır.

4. SOSYAL SERMAYENİN BELİRLEYİCİLERİ VE TOPLUMDA SOSYAL SERMAYENİN YERİ

Sosyal sermayenin belirleyici unsurlarının daha iyi anlaşılmasında sosyal sermaye miktarının bir toplumda nasıl ölçüldüğü çok önemli bir konudur. 2003 yılında Bjornskov ve Svendson tarafından yapılan bir literatür çalışmasında sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik 10 kadar denenmiş yönteme rastlanmıştır(Bjornskov vd., 2003: 9-17), Bu ölçümlerde birbirine yakın ve birbirinden farklı kriterler kullanılmış olsa da bu yazarlarca mikro ve makro olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmuşlardır. Mikro yaklaşım kapsamında; bireylerin gönüllü kuruluşlara üyelikleri ve güven derecesi; Makro yaklaşım kapsamında ise; hükümetin gücü, bireylerin gönüllü kuruluşlara üyelik oranları yer almakta ve Freedom House tarafından her yıl düzenlenen “Özgürlük Endeksi” sonuçlarının bu konu ile ilgilenenlerce çoğu zaman kullanıldığı görülmektedir.

Norris ise 2002’de yaptığı çalışmada bu iki yaklaşımı bir araya getirerek, bireylerin geliştirilmiş güven düzeylerini, herhangi bir kuruluşa üye olup olmadıklarını, bu kuruluşlarda aktif rol oynayıp oynamadıklarını endekse dahil etmiştir(Norris, 2002: 19).

Putnam sosyal sermayenin önemli bir unsuru olarak tanımladığı sosyal ağları derneklere üyelik oranları ile ölçmektedir. Yardım dernekleri, okul aile birlikleri, izcilik grupları ve kardeşlik dernekleri bu kapsamda yer almaktadır(Putnam, 1995: 68-70). Putnam'a göre, komşularla vakit geçirmek "bağlılık(connectedness)" anlamını taşımakta ve insanların ne kadar güvenilir olduklarına ilişkin bir bilgi de sunmaktadır. Putnam geliştirdiği endekste şu unsurları kullanmaktadır(ibid, 73):

- bireylerin geçen bir yılda yerel örgütlerin komitelerinde çalışıp çalışmadıklarını,
- herhangi bir örgütün, derneğin ya da vakfın yönetiminde görev alıp almadıklarını,
- katıldıkları dernek ve vakıf sayısını,
- üye olunan grup sayısını,
- okul ya da kent işleriyle ilgili halk toplantılarına katılım oranını,
- herhangi bir projede çalışma oranlarını,
- gönüllü faaliyetlere ayrılan zamanı,
- arkadaşlara ziyaret zamanı,
- evde eğlenceye ayrılan zamanı
- 1000 kişiye düşen sosyal ve sivil örgüt sayısını ve
- 1000 kişiye düşen kar amacı gütmeyen örgüt sayısını kullanmıştır.

Bu açıklamalardan sonra endekslerde en çok kullanılan üç belirleyici değişkenden söz edilebilir. Bunlar(Norris, 2002:19); güven, toplumların kolektivist ya da bireyci olmaları ve kurumsal düzenlemelerdir.

"Güven" sosyal sermayenin en önemli unsuru olarak ifade edilmektedir(Erdoğan, 2006: 7). Metodolojik olarak güven tanımlamaları ne olursa olsun, sosyal sermayenin ve güvenin belirleyicilikleri konusunda uzlaşmaya varılmış gibidir. Makro düzeydeki değişkenlerden ülkelerin gelir düzeyleri ve gelirlerin adil dağılımı sosyal sermayenin ve bireyler arası güvenin gelişimine pozitif katkıda bulunacaktır. Daha adil gelir dağılımı bireylerin yoksulluktan uzaklaşmaları için önemli bir ortam hazırlayacağı gibi, aynı zamanda sivil toplum hareketleri içinde daha fazla yer almalarına yol açacaktır.

"Toplumların kolektivist ya da bireyci olmaları", sosyal sermayeyi yakından etkilemektedir. Kolektivist toplumlarda etkileşim bireylerden çok gruplar arası olduğundan grup içinde "stratejik güven" yüksek olmakta, ancak grup dışında bireylerin birbirlerine olan güven derecesi düşük kalmaktadır(Uslaner, 2004: 15).

"Kurumsal düzenlemeler" in belirsizlikleri azalttığı ve birey davranışlarını sınırlaması nedeniyle öngörülebilirliği arttırdığı belirtilmektedir(Renno, 2000:10). Ayrıca etkin bir adalet mekanizmasının olması bireylerin diğerlerine güvenmesinin de kolaylaştırıcaktır(Uslaner, 2004: 15).

AB üyesi ülkelerde vatandaşların sivil katılma eğilimlerini analiz eden Christonofou(2004), eğitimin öncelikle üniversite mezunu olmanın sosyal sermaye üzerinde pozitif etkisi olduğunu göstermiştir. Bu araştırmaların saptadığı sosyal sermaye kaynakları şöyle sıralanabilir(Erdoğan, 2006):

- ülkelerin tarih ve kültürleri,
- toplumsal yapının ne ölçüde hiyerarşik olduğu,
- aile yapısı,
- eğitim düzeyi,
- gelirin ne oranda eşit dağıldığı,
- sivil toplumun gücü, vb.

2003 yılında Eric Uslaner tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal sermayenin en önemli belirleyici öğesinin bir toplumdaki gelir eşitsizlikleri olduğu ileri sürülmektedir. Ona göre ekonomik eşitsizliklerin yüksek olduğu toplumlarda sosyal sermayeyi oluşturan unsurlardan özellikle güven düzeyi düşük çıkmakta, tersi durumda ise bu düzey oldukça yüksek çıkmaktadır.

Etkin ve kaliteli kamu kurumlarının sosyal sermaye açısından belirleyici olduğunu öne süren çalışmalar da söz konusudur. Yaptıkları çalışmalarla bu bulgularını destekleyen araştırmacılar arasında, Knack, Keefer ile Johnson ve Temple sayılabilir. Mülkiyet haklarının net ve kapsamlı tanımlanarak korunduğu ülkelerde ve yolsuzluğun, keyfiyete dayalı uygulamaların ve özellikle rüşvetin olmadığı ülkelerde toplumda sisteme ve bireylerin birbirlerine olan güveni yüksek çıkmakta ve bu da sonuçta sosyal sermaye miktarının yükselerek ekonomik büyüme ve gelişmenin hızlanmasına yardımcı olmaktadır.

Sosyal sermaye literatürü incelendiğinde farklı metodolojilerin yanı sıra, farklı normatif değerlerin de yansıtıldığı görülmektedir. Sosyal sermaye ile bir toplumda nelerin değişebileceği ve ekonomi ile sosyal politika arasında kurulacak olan ilişkilerin yapısı bağlamında ipuçlarına ulaşılmaktadır. Bir toplumda sosyal bağların güçlü olarak tesis edilmesi sosyal yaşamda olduğu kadar ekonomik yaşamda da önemli sonuçlara yol açacaktır. Öyleki sosyal ilişkiler ağının geliştiği ve insanların hukuki ve siyasi sisteme ve birbirlerine duydukları güvenin artması, demokratik katılım mekanizmalarının gönüllü sürekliliği ile üretimin maliyetleri azalarak özellikle verimlilik artabilecektir. Çünkü sözü edilen sosyal sermaye öğeleri üretim ve pazarlama için gerekli olan koordinasyonu ve işbirliğini kolaylaştırarak artıracaktır.

Sosyal sermaye toplumda sosyal duyarlılığın artmasına yol açarak yoksulların refah düzeylerinin artmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, işsiz, engelli ve muhtaçlık gibi toplumsal risk grubunda bulunan kesimlere yönelik birbirinden çok farklı grupların çözüm üretmelerine katkıda bulunabilir. Özellikle toplumun geleceğinin şekillenmesinde çok önemli olan çocukların gelişimi için sosyal, niteliksel(insani) ve ekonomik katkıların oluşturulmasında etkin olarak kullanılabilir. Birçok Gelişmekte Olan Ülkede kurulan çocuk bakım merkezleri ile çocukların eğitim, beslenme ve sağlık ihtiyaçları karşılanmaktadır. Bunun yanında anne sağlığı ve

eğitimi, aile planlaması ve diğer programların da bu hizmetlere paralel yřrřtřldřđő bilinmektedir.

Sşz konusu programlar ile insanın niteliklerinin ve yaşam standartlarının değiştirilmesine yşnelik yatırımlar yapılmaktadır. Ayrıca, çocuk, kadın ve yaşlılara ۆnem verilmesi ile bu kesimlere yardım yşnşnde teşvik etmektedir(Midgley,1999:3).

Sosyal sermayenin artmasının etkileri konusunda uluslararası dőzeyde yapılan çalışmalar hızla bşyşmektedir. Bu alışmalar kamu sağlığı, okullaşma ve inovasyon yeteneği gibi alanların yanı sıra ۆzellikle son zamanlarda şu alanlarda yoğunlaşmaktadır:

- yoksulluk ve sosyal dışlanma;
- sivil oluşumların ve yşnetişimin kalitesi;
- kişisel refah, sağlık ve yaşam tatmini;
- iş arama;
- ekonomik performans;
- okulda elde edilen standartlar, ve
- suç ve sosyal farklılık.

Özellikle 2001’de OECD tarafından yapılan çalışmada mikro seviyede sağlıklı olmakla kendini iyi hissetmek arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte bu tőr bağlantıların kurulması ve ispatı çok kolay olmamaktadır. Temelde sosyal sermaye farklı seviyelerde ortaya çıkmaktadır. **Mikro seviyede**; birey, aile ve arkadaşlar; **Orta Seviyede**; komşuluk, toplumsal kimlik ve yerel otorite ile **Makro seviyede**; bۆlge, ulusal ve uluslar arası dőzeyde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla gerek akademik çalışmalarda ve gerekse devlet veya devlet dışı kurumların uygulamaya yşnelik program ve projelerinde sşzş edilen sosyal sermaye seviyelerinin iyi belirlenmesi gerekmektedir.

Cecchi(2003)tarafından yapılan bir çalışmada İtalya’da (kırsal yerleşim alanlarında) sosyal sermayenin nasıl artırılabilieceğine ilişkin yşntemler araştırılmaktadır. Cecchi’nin geliştirdiği “Kullanıcı Açısından Hizmet Tipleri” ile “Hizmet Őretenler Açısından Hizmet Tipleri” adlarını taşıyan Tablo1 ve Tablo 2 ekte yer almaktadır. Hizmetleri kullananlar vatandaşlar, toplum, turistler ve firmalar olarak ayrımlaşırken, hizmet Őretenlerse kamu, sivil toplum ve ۆzel olarak ayrımlaşmaktadır. Hizmeti tőketenler ve hizmeti Őretenler açısından hizmet tőrleri, eğitim, sağlık ve yaşam kalitesi kapsamında ele alınarak, bu unsurların sosyal sermaye açısından belirleyicilikleri analiz edilmektedir.

Son yıllarda yapılan çalışmalarda sosyal sermaye kavramı ile ilgili yoğun tartışmalar yapılmaktadır. Dőnya Bankası, OECD, Avrupa Komisyonu tarafından yapılan araştırmalarda toplumların sosyal sermayeye olan bakışlarının kendi sahip oldukları yapılarla gۆre değiştiği gۆrřlebilmektedir. Ancak faydalı ۆlřm kriterlerinin geliştirilmesinde, politika Őretiminde kullanılabilcek ortak bir alanda

da buluşması gerekmektedir. Bu nokta konuya geniş açıdan ancak doğru perspektiften bakmak için gerekmektedir(Healy, 2002).

Sosyal sermaye araştırmalarının geleceği nasıl olacak sorusuna cevap olarak, sosyal sermayenin günümüzün ve bir süre daha geleceğin de sorunu olacak yoksulluğun azaltılması, uluslar arası ilişkiler, kalkınma vb. konularda getireceği açılımlarla şekilleneceği ileri sürülebilir.

5. SOSYAL SERMAYENİN KAMU MALI OLMA ÖZELLİĞİ

Literatürde sosyal sermaye kavramına ilişkin yer alan yaklaşımlarda sosyal sermaye, ağırlıklı olarak kamusal diğer deyişle toplumsal bir mal olarak görülmesinin yanında, konuya bireysel açıdan yaklaşanlar da vardır. 1990'lı yıllarda sosyal sermaye teorisine çok önemli katkılar yapan ve çalışmaları ile konuya olan ilginin artmasına yol açan Putnam sosyal sermayeyi toplumsal düzeyde anlamaktadır. Putnam'ın çalışmalarını kapsamlıdır Norris'de benzer olarak sosyal sermayenin toplumsal bir olgu olduğundan hareket eder. Hatta bir çalışmada "...benim sosyal sermayem olamaz, ama bir toplumun olabilir" ifadesini kullanmaktadır(Norris, 2000: 2).

Literatürde sosyal sermaye konusuna alternatif bir yaklaşım Bourdieu tarafından yapılmıştır. Bourdieu için sosyal sermaye bireysel boyutları olan bir kavramdır. Çünkü toplumlar çok sayıda ve birbirinden farklı alanlardan oluşmaktadır. Böylece her bireyin farklı alanlarda ve farklı yapılardan beslediği sosyal sermayesi toplumsal yaşamın farklı alanlarına yine bu bireylerce taşınır(Siisiainen, 2000: 11).

Bourdieu sermayeyi üç farklı şekilde tanımlamaktadır. Birincisi, bireylerin ekonomik gücünün seviyesini gösteren "**ekonomik sermaye**"; ikincisi, bireyin çevresi, kültürel değerleri ve sahip olduğu diploma, sertifika gibi belgelerde somutlaşan kültürel kurumların oluşturduğu "**kültürel sermaye**"; üçüncüsü ise, bireylerin harekete geçirebilecekleri etkin bağlantı ağlarının miktarı ile kavramlaştırdığı "**sosyal sermaye**"dir. Ona göre, sosyal sermaye bireyin sahip olduğu ilişkilerin kalitesinin onun yaşamındaki statüsünü yükseltebilmesidir(ibid).

Putnam'ın sosyal sermaye kavramı toplumsal düzeyde sahip olduğu açıklama gücüne bireysel düzeyde sahip değildir. Bu bazı eleştirilere de konu olmaktadır. Bu yüzden Bourdieu'nun sosyal sermaye kavramını bireyleri sosyal ağlarda yer almaya motive eden ana unsurlardan biri olarak yorumlamak anlamlı olacaktır(Erdoğan: 2006).

Sosyal sermaye bir kamu malı olarak görülebilir mi? Sosyal sermaye çıktılarında bakıldığında fayda ve maliyet şeklinde dışsallığı olan ve kamu malı özelliklerine sahip olan bir toplumsal maldır. Buna göre;

- tüketiminden hiçbir birey dışlanamaz(non-excludability) ve

- toplumdaki her bir birey tarafından bir başka bireyin kullanımını kısıtlanmaksızın rekabete girmeden kullanılabilir(non-rivalry).

Bir kamu malı toplumdaki bireylere çok farklı faydalar sağlayarak dağılır. Fayda düzeyleri toplumdaki her birey için farklı olsa da bu durum kullanılan malın kamusal olma niteliğini değiştirmez. Bu nedenle sosyal sermaye birikimine yol açan hizmetlerden sağlanan faydalarla, bu hizmetleri üreten kurumları birbirinden ayırmak sosyal sermayenin özellikle toplumun gelişimindeki rolünü daha iyi anlamak açısından etkin olabilir. Diğer deyişle, bu hizmetleri üreten kamu ya da özel kurumların olması bu hizmetin çıktılarının kamusal olma niteliğini değiştirmemektedir. Sosyal Sermayenin kamu malı olma özelliği onun ürettiği sosyal çıktının toplumsal olması ve etkin bir dışsallığa sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Sosyal sermayenin ürettiği temel kamusal hizmetler üç kategoride toplanabilir:

- piyasa dışı ancak piyasa kurallarına sahip olan ekonomik hizmetler;
- kişisel ilişkiler ağıyla sağlanan hizmetler;
- toplumdaki bireylere güvene dayalı olarak tanınan ve kabul edilen gerek insanlara ve gerekse ekonomideki tüm ajanlara(devlet, firma ve hanehalkı)yardımcı olan hizmetler(Cecchi, 2003: 2)

Bu kapsamda sosyal sermaye makro seviyede devlet kurumları ve hukuki kurallar ile yönetimi(governance), mikro seviyede ise yerel kurumlar, ağlar ve güvene dayalı paylaşımlar ile yerel normlar ve değerleri içine alacaktır.

Sosyal sermayenin bir kamu malı olarak kabul edilebileceğine dair bir başka çalışmada yer alan ifadede Putnam'ın(1993) yaklaşımına benzer bir vurgu yapıldığı dikkati çekmektedir. Buna göre(National Statistics, 2001: 8-10);

“...Sosyal sermaye genel olarak bir özel ve kamu malı olarak kabul edilir(Putnam, 2001). Çünkü sosyal sermaye sosyal ilişkilerin bir yan ürünü(by-product of social relationships) olarak ortaya çıkmaktadır. Bu özelliği nedeniyle de klasik bir kamu malıdır. Dışlanmışlık ve rekabet unsurları bu malda yoktur ve çıktılarının tümü olumlu ya da olumsuz toplumun her kesimi tarafından paylaşılır.” Burada yer alan ifadeden de ortaya çıkacağı gibi, toplumdaki her birey sosyal sermayenin kullanımından bir kazanç elde etmektedir.

Sosyal sermayenin bu özellikleri uluslar arası kurumların da ilgisini çekmiştir. Özellikle Dünya Bankası(DB) sosyal sermayenin toplumların gelişme düzeylerinin yükseltilmesi ve yoksulluk ile mücadelede bu kavramı önemsemiştir. Açıkça kavramsallaştırılmış olmasa da DB'sı çalışmalarında sosyal sermaye kamu malı olma niteliğinin varsayıldığı anlaşılmaktadır(DB, 2005). Bu kapsamda bizzat DB'sı tarafından ülkelere sosyal sermaye üretiminin koşullarının geliştirilmesi ve sosyal sermayenin oluşumuna ortam hazırlayan kurumların oluşturulması ve desteklenmesi önerileri yapılmaktadır.

6. SOSYAL SERMAYENİN OLUŞTURULMASI VE BİRİKTİRİLMESİNDE DEVLETİN ROLÜ

Sosyal sermayenin geniş açıdan ele alınması, özellikle sosyal ve politik çevreyi demokrasi ve insan hakları bağlamında değişim ve dönüşüm üzerinde olumlu etkiler yaratılabileceği ileri sürülebilir. Bunun yanında piyasa ekonomilerinin etkin işletilebilmesinde birbirini anlayan ve birbirine güvenen “üretici-tüketici” ve “satıcı-alıcı” tiyolojilerinin oluşturulması mümkün olabilir. Bu yönüyle, hükümet, politik rejimler, hukuk kuralları, yargı sistemi ve sivil politik özgürlükler şeklinde kurumsal ilişkiler ve yapıların şekillendirdiği oldukça geniş bir perspektife sahip olan sosyal sermaye algılaması karşımıza çıkmaktadır.

Bu kapsamda bir sosyal sermayenin oluşturulabilmesi için sosyal istikrar çok önemli olup, bu konuda devlete önemli görevler düşmektedir. Ekonomik ve sosyal gelişme ortak amaçlar etrafında devlet ile sivil toplum ve organizasyonlarının ortak hareket etmesi sayesinde mümkün olabilecektir. Böylece devlet sosyal sermayenin oluşturulmasında ve biriktirilmesinde aktif ve etkin bir taraf olarak kabul edilmektedir. Nitekim bu algılama sosyal sermayenin çıktılarını itibariyle bir kamu malı özelliğine sahip olması ile de uyumludur.

Bilindiği gibi kamu mallarının üretiminin temel gerekçelerinden en önemlisi “piyasa başarısızlığı”(market failure)dır. Çünkü piyasa ekonomisi pozitif ya da negatif düzeyde dışsallığı olan mal ve hizmetleri üretmede piyasanın işleyiş doğası ve kurumsal yapısı nedeniyle üretmemektedir. Piyasada üretilemeyen veya en azından etkin sunulamayan toplumsal ihtiyaçların tatminine yönelik mal ve hizmetler devletçe ya da bazı gruplarca üstlenilecektir. Bu mal ve hizmetlerin devletçe üretilmesi devletin kendi mülkiyetindeki kurum ve araçlarla olabileceği gibi, piyasadaki satın alarak topluma sunma şeklinde de olabilir.

20. yüzyılın neredeyse son çeyreğine değin kamu mal ve hizmetlerinin devletçe üretimi ve bu anlamda devletin kamu ekonomisi aracılığı ile piyasalara müdahalesinin kuramsal boyutu olan “Keynesyen Makro Ekonomi Politikaları” geçerli olmuştur. Ancak 1980’li yıllardan bu yana “küreselleşme” kavramı ile sembolize edilen ve devlet mülkiyetinin mümkün olduğunca az ve piyasalara müdahale etmeyen onların gelişimine ve etkin işleyişine yardımcı olan düzenleyici devlet anlayışının egemen olduğu “Liberal İktisat Anlayışı” hakim olmuştur. Bu yaklaşımın bir iz düşümü olarak toplumsal mal ve hizmetlerin üretiminde piyasalara müdahale maliyeti yüksek olan devletin dışında başka aktörler ile ortaya çıkarılan boşluk doldurulmak durumundadır. İşte bu noktada sosyal mal ve hizmet üretiminde ve kullanımında ortak hareket edebilecek sosyal grupların harekete geçirilmesi ve etkinleştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Devletin tek başına sosyal sermaye üretiminin maliyeti yüksektir. Çünkü devlet ürettiği kamu mal ve hizmetlerin finansmanı için bireylerin ve kurumların gerçekleştireceği iktisadi faaliyetlerden elde ettiği her türlü dolaylı dolaysız vergiler ile vergi benzeri gelirlerden yararlanmaktadır. Ayrıca devlet sunduğu

malin finansmanı için bireylerden bir katkı alıp almama hakkına sahiptir. Ancak bu hak daha çok piyasada da üretilmeleri mümkün olan yarı kamusal mal ve hizmetler için geçerlidir.

Gerek liberal iktisadi yaklaşımların ve gerekse 1990'lı yıllarda özellikle OECD tarafından sıkça dillendirilen ve birçok ülkedeki kamu yönetimi reformlarının temel hızlandırıcısı olan "yönetişim(governance)" kavramı ile giderek artan sosyal ve ekonomik sorunların çözüm maliyetlerinin artması sosyal grupların da bu sürece etkin bir şekilde dahil edilmeleri düşüncesini ve fiilini oluşturmuştur.

Toplumsal ortak değerlerin üretilmesi, ekonomik, sosyal ve politik değerlerin paylaşılarak güven unsurunun her türlü ilişkinin temel unsuru haline getirilmesi ile sosyal sermaye stoğunun artırılması söz konusu olabilecektir. Çünkü sosyal sermaye stoğu bir toplumun sahip olduğu ekonomik gelişme ve fiziki ve beşeri sermaye düzeyi ile demokrasi kültürünün en önemli göstergesi haline gelmiştir. Özellikle beşeri sermayenin temel değişkenlerinden eğitim ve sağlık düzeyi ile yaşam kalitesini yükselten yerel ve ulusal kalkınma kurumları, AR-GE düzeyi, alt-yapı yatırımları ve hizmetleri, teknolojiye yararlanma ve kullanma seviyesi, enerji ve su kullanımı, anne ve çocuk sağlığı, okullaşma oranı, işgücünün eğitim düzeyi ve istihdam -eğitim ilişkisi, ulaşım ve telekomünikasyon hizmetleri, bilgisayar ve internet kullanımı, seyahat imkanlarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için sosyal sermayenin "kamu ekonomisi, sivil toplum ve özel sektör" ile ortaklaşa üretilmesi gerekmektedir.

7. SOSYAL SERMAYE VE YOKSULLUK

Bir toplumda sosyal sermayenin gelişmesi insan ve kaynakları bir araya getirir. Gelir dağılımının eşit olmadığı toplumlarda sosyal sermayenin geliştirilmesi farklı grupların bir araya getirilmesine ortam hazırlayacak sosyal sermaye ile yoksulluğun azaltılması ve sosyal uyumun artırılmasında önemlidir.

Devlet ve toplum arasındaki doğal bağlar tamamlayıcı ya da ikame edici olarak karakterize edilir(Narayan,1999). Devletin fonksiyonlarını özellikle sosyal fonksiyonlarını azaltması ile bunları ikame etmek üzere formel olmayan kurumlar oluşacaktır. İşte sosyal sermayenin temel ögesi olan sivil organizasyonlar bu kapsamda değerlendirilerek, özellikle yoksulluk bağlamında değerlendirilebilir.

Birleşmiş Milletler yoksulluğu şöyle tanımlamaktadır: "yeterli bir yaşam standardına ulaşma ve diğer sivil, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal haklardan yararlanma açısından gerekli kaynaklardan, yapabilirliklerden, seçeneklerden, güvenlikten ve güçten sürekli ya da kronik olarak yoksun oluşla belirlenen bir insanlık durumu". Yoksulluk, temel mal ve hizmetlerden yoksun olma durumunu da kapsamakla birlikte, insan haklarının diğer yaşamsal öğeleri de tanıma dahildir. Örneğin, dinlenme ve eğlenme, şiddet ve çatışmalardan korunma gibi haklar sağlandığında, bunlar insanların önündeki seçenekleri artıracak ve potansiyellerini gerçekleştirmelerine imkan tanıyacaktır. Çocuklar yoksulluğu zihinsel, fiziksel, duygusal ve manevi gelişmelerine zarar veren

ortamlar olarak yaşadıklarından, çocuk yoksulluğunu örneğin düşük aile geliri ya da düşük tüketim düzeyi gibi geleneksel kavramsallaştırmaların daha ötesine taşımak özellikle önemlidir(UNİCEF, 2005).

DB'sı yoksulluğu temelde ekonomik olarak tanımlar. Bu doğrultuda gelir harcamalarını kapsayan ölçümler yapılır(günde 1 Dolar, 2 Dolar, 4 Dolar gibi). Bununla birlikte 1990'lı yılların başından itibaren "sağlık" ve "eğitim" harcamaları da bu ölçümlere dahil edilerek yoksulluk boyutu farklı ülkeler için ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

DB'sında bulunan "Yoksulluğun Azaltılması ve Ekonomik Yönetimi Ağı (Poverty Reduction and Economic Management Network (PRMVP))" tarafından yapılan yoksulluk çalışmalarında göze çarpan en önemli vurgunun -özellikle son yıllarda-yoksulluk sorununun yaşandığı ülkelerin ekonomik, politik ve sosyal-kültürel çevrelerinin ve koşullarının farklı olmasıdır. Tüm ülkelerin büyüme potansiyelleri ile yoksulluk düzey ve kültürlerinin farklı olması, bu ülkeleri için tek tip "yoksullukla mücadele stratejilerinin" hiçbir anlamı olmadığını göstermektedir. Bilindiği gibi birçok resmi ve resmi olmayan uluslar arası kuruluş tarafından yoksul ülkeler için yardım paketleri hazırlanmakta ve uygulanmaktadır. Ancak bu yardımların çok etkin olamadığı, bu ülkelerdeki "yolsuzluk usulleri" ile yardımların çoğunlukla gerçekten ihtiyaç sahibi ve muhtaç olanlara ulaşamadığı, ulaşsa da bu insanlara verilen yiyecek yardımının yanında verilen eğitim, sağlık gibi hizmetlerin bu birey ve gruplarca kullanılamaması sonucu bir değer taşımadığı da görülmektedir.

Tüm yoksul ülkeler aynı kategoriye konamaz ancak yoksulların içinde buldukları durumların çok boyutlu analizinin de yapılması gerekir. Yoksulluğun ekonomik boyutunun yanında sosyal, fiziki, ruhsal boyutları vardır. Bunlara son yıllarda "güvenlik" boyutu da eklenmektedir. Örneğin yoksulluğun psikolojisinin analizi, o yoksullara yapılacak ekonomik yardımların etkinliğini de belirleyen önemli bir unsur olacaktır. Yoksullar sahip oldukları eğitimsizlik ve yoksunluklar nedeniyle çoğu zaman utangaç, kaba, kirli sessiz ya da tam tersi saldırgan ruh hallerinde bulunarak toplumdan kendi kendilerini dışlarken toplumun yoksul olmayan kesimi tarafından da "dışarıda" görünme eğiliminde oldukları bilinen bir gerçektir.

Yoksul insanlar genellikle işsiz oldukları ve düzenli gelire sahip olmadıkları için gelirden çok, varlıklarla(assets) ilgilidirler. Özellikle ortaya çıkan ekonomik krizlerle ve şoklarla bu şekilde baş etmeye çalıştıkları düşünülebilir. En azından kötü koşullarda da olsa kira ödemeksizin sahip oldukları bir ev, yoksul olmayanlar için hiç birşey ifade etmeyecek kadar küçük miktarda altın vb. tasarrufu sayılabilir.

Gelişmekte olan ülkelerde gelişen finansal ekonomi ve kurumların ve ekonomik fırsatların zenginlerin refahını artırıcı etkisi olurken yoksulların bu gelişmelerle daha güvensiz olabildikleri gözlenmektedir. Yoksulların güven sorunlarına eşlik eden hatta bu sorunu artıran bir diğer etkenin sosyal dışlanışlığın getirdiği huzursuzluk ve gerginlik olduğu da yine yapılan alan çalışmalarıyla

görülmüştür(Narayan.1999). Bunun yanında yoksul erkeklerin alkol, uyuşturucu ve aile içi şiddet eğilimlerinin fazla olması da özellikle kadın ve çocuk yoksulların güvensizliğinin ve çaresizliğinin artmasına yol açtığı da söylenebilir.

Güvensizliğin bir diğer kaynağı da devlet kurumlarının işleyişinden ve üretilen kamu mal ve hizmetlerinin niteliğinden ve sunuluş şekillerinden kaynaklanmaktadır. Yoksul ülkelerin çoğunda yolsuzluk mekanizması nedeniyle bizzat kamu kurum ve kamu hizmeti temsilcileri güvensizliğin kaynağı olabilmektedirler. Örneğin, birçok yoksul ülkede ve özellikle piyasa ekonomisine geçmeye çalışan “geçiş ekonomilerinde” kamu kurumlarında memur olmak, polis olmak gelecekteki zenginliğin bir aracı olarak görülmekte ve bu görevler için önemli rüşvetler ödendiği yine alan çalışmalarında ortaya çıkmaktadır.

8. KÜRESELLEŞME, YENİ YOKSULLUK OLGUSU VE SOSYAL SERMAYE

Küreselleşme geçmişin istihdam yapısını ve sosyal politika formatını değiştirmiştir. Devletin başta ekonomi olmak üzere sosyal sorumluluk alanından da çekilmesi ile işsizlik, sosyal güvensizlik, gelecekle ilgili iş ve gelir beklentisi ve bu yöndeki umutların azalması 1990’lı yılların küresel ekonomilerinde yoksulluğun yerleşmesine yol açan en önemli unsurlardır. Küresel çok uluslu şirketlerin ucuz emek unsurunu öne çıkarmaları sonucu birçok gelişmekte olan ülke işsizliğin artması sorunu ile karşılaşmıştır.

Birçok gelişen ekonomi yüksek büyüme oranları ve ekonomik fırsatlar yakalarken, aynı başarı istihdam artışında görülememektedir. Bunun en önemli nedeni günümüzde yerel sermayelerin yetersizliği ve buna bağlı ortaya çıkan düşük yatırım olanaklarıdır. Yerel yatırımların uluslar arası yatırımlarla ikamesi ise bu yatırımların dağılımındaki etkinsizlik ve adaletsizlik kısaca optimal olmamaları ile birlikte ulusal ekonomilerin istihdam yaratamaması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Böylece geçmiş dönemlerde devletin uygulayacağı istihdam politikaları ve sosyal güvenlik tedbirleri ile büyük ölçüde bertaraf edilebilen yoksulluk olgusu, daha yerleşik ve çok daha boyutlu yeni bir yoksulluk olgusuna yerini bırakmıştır.

Yeni yoksulluk özellikle metropol alanlara ve büyük kentlere doğru olan göç ve kente geliri düşük kesimlerin yaşam alanı olarak seçtikleri “kenar mekanlar” ile hız kazanmakta ve yerleşik hale gelerek kendi kendini üreten bir kültür halini almaktadır. Küreselleşme öncesi kentin kenarlarında yaşayan ya da göçle gelen nüfusun oluşturduğu yoksulların iş bularak, birikim yaparak gelecekte zenginleşme umutları söz konusu iken, günümüz yoksulluk olgusu sözü edilen beklentilere izin verecek umutları sunamamaktadır. Sonuçta yitirilen sosyal değerlerin, normların, bir toplum halinde yaşamının kurallarının ve birlikte yaşama duyulan güvenin yeniden tesis edilmesi yeni yoksullukla mücadelenin anahtarı şeklinde görülecek kadar önemli bir konudur. Sosyal sermaye olarak

kavramlaştırılan bu konunun çıktıları itibariyle kamu malı olduğunun daha önce üzerinde durulmuştu.

Devletin yoksullukla mücadele stratejilerini oluştururken sosyal sermayeyi meydana getiren unsurları belirleyerek uygulama imkanlarını araştırması ve toplumsal katmanları buna ikna etmesi gerekmektedir. Öncelikle devletin hukuk ve adalet sistemi ile kamu hizmeti üreten ulaşım, haberleşme, su, elektrik başta olmak üzere temel altyapı hizmetleri ile eğitim, sağlık ve konut gibi ekonomik ve sosyal çıktıları olan konularda topluma güven verecek şekilde düzenleme yapması ve bunların sürdürülebilirliğini sağlaması gerekmektedir. Günümüz küresel düzenlemelerin en önemli dayanağı demokrasi ve piyasa ekonomisidir. Dolayısıyla sosyal sermaye birikiminin harekete geçirilmesi ile bir yandan insanın nitelikleri artarken, diğer yandan bilgi teknolojilerini kullanan ve belki de üreten insan sayısı artarak gelişme ve yoksulluğun azaltılması mümkün olabilecektir.

9. TÜRKİYE’DE SOSYAL SERMAYE VE YOKSULLUĞUN DURUMU

Bir toplumun temelde birbirine duyduğu güven onun birlikte iş yapabilme kültür ve ortamının gelişmesine uygun bir ortam hazırlar. Özellikle ekonomik yaşamda çok önemli olan bu unsurlardaki artış üretkenliğin ve verimliliğin artmasına yol açacak öneme sahiptir. Aksine sosyal sermayesi yani birlikte iş yapabilme kültürü zayıf olan toplumlarda üretim yetersiz, verimlilik düşük ve bunun yanında israf ve yolsuzluk yüksek oranlarda gerçekleşir. İşte bu kapsamda sosyal sermaye, gerek yoksullukla mücadele sürecinde ve gerekse yoksullukla mücadele sonucunda ortaya çıkan önemli bir etken olarak görülebilir. Diğer deyişle sosyal sermaye yoksulluğun azaltılmasında kullanılacak bir sermaye türü iken, aynı zamanda yoksullukla mücadelede kullanılan sosyal sermaye dışındaki diğer araçların kullanımlarıyla da artan, çeşitlenen ve böylece zenginleşen bir sermaye türüdür.

GOÜ kategorisinde yer alan Türkiye’de 1990’lı yıllar diğer birçok ülkede olduğu gibi yeni yoksulluk olgusu ile tanışıldığı ve yoksulluğun arttığı yıllar olmuştur. Yapılan bazı çalışmalarda ülkemizde sosyal sermaye düzeyi düşük çıkarken aynı zamanda yoksulluğun da artarak devam ettiği görülmektedir.

9.1. Türkiye’de Sosyal Sermaye Düzeyi

Bir toplumda sosyal sermayenin temel belirleyicisi olarak kabul gören “kişiler arası güvenin” ölçülmesi 1995-1996 yılları arasında yürütülen “**Dünya Değerler Anketinde**” sorulan bir soruda gizli görünmektedir. “Yakın çevrenizden olmayan kişilerle ilişkilerinizde çok dikkatli ve temkinli mi davranırsınız yoksa insanlara güvenir misiniz?” şeklinde yöneltilen soruya birçok ülkeden yine birçok ve birbirinden farklı bireylerden sunulan seçeneklerden birini seçmeleri istenmiştir. Bunlar: “çok dikkatli ve temkinli davranırım” ile “insanlara güvenirim”

seçenekleridir. Toplumdaki sosyal sermaye düzeyinin, “güven” unsurunun temel belirleyici olarak kabul edeceği bir araştırmada ikinci seçeneğe verilen cevapla doğru orantılı olacaktır.

Dünya Değerler Anketinin Türkiye açısından sonuçlarına bakıldığında sosyal sermaye açısından iyi bir durumda olmadığı görülmektedir. Çünkü ülkemizde insanlara güvenirim diyenlerin oranı yüzde 6.5 gibi çok küçük bir oran çıkmıştır. Bu ankette yakın oran paylaştığımız tek ülke yüzde 2.8 ile Brezilyadır. Güven unsurunun çok yüksek olduğu ve buna bağlı olarak yüksek bir sosyal sermayeye sahip ülkelerin gelişmiş ülkeler ve özellikle de İskandinav ülkeleri olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerin sadece insan, fizik ve mali sermaye açısından değil aynı zamanda sosyal sermaye bakımından da öne çıktıkları görülmektedir(Kirmanoğlu, 2005). Yapılan ankette söz konusu oranlar Norveç’te yüzde 65.3, İsveç’te yüzde 59.7, Kanada’da yüzde 52.4 düzeyinde gerçekleşmektedir.

Türkiye’de sosyal sermayenin ölçülmesine yönelik çalışmaların sayısı henüz çok azdır. Sosyal sermaye konusunda sadece Türkiye’yi kapsayan önemli bir çalışma 2005 yılında “Infacto Research” çalışma grubunca yapılan araştırmadır. Bu araştırma 15 ilin kentsel ve kırsal bölgelerinde, 18 yaş üstü(18-24 yaş aralığındaki nüfus) 1216 kişi ile yapılan bir örnekleme çalışmasıdır. Sonuçları 27 Şubat 2006 tarihinde kamuoyuna açıklanan araştırma bulguları çok genel olarak şöyledir:

- Türk toplumunda sosyal sermaye düzeyi düşüktür;
- Sosyal sermaye siyasi ve sivil katılım, sorgulamadan itaat hoşgörüsüzlük gibi kavramların ilişkili olduğu göz önünde tutulmalıdır;
- Derneklerin yaygınlaşması ve siyasi katılımın artmasının yolu sosyal sermaye düzeyinin yükseltilmesinden geçmektedir;
- Genelleştirilmiş güven ve sivil katılım, daha iyi işleyen demokrasi için tetikleyici rol oynayacak değişkenlerdir.

Türkiye’nin de yer aldığı ve AB üyesi ve aday üye statüsündeki ülkelerle karşılaştırmalı yapılan bir çalışma da Norris tarafından 2002 yılında gerçekleştirilmiştir. AB üye ve üyeliğe aday ülkeler arasında yapılan ve sosyal sermaye karşılaştırılmasını içeren çalışmada Türkiye’nin sosyal sermaye düzeyi 47 ülke içinde 45. sırada görünmektedir. Ekte yer alan Tablo 3’de gösterilen bu araştırma sonuçlarında Kuzey ülkeleri yüzde 90 ile ilk sıralarda yer alırken, Balkan ülkelerinde bu oran ortalama yüzde 60 olarak gerçekleşirken bu oranın Bulgaristan’da en düşük değerde yer aldığı belirtilmektedir(Norris, 2002: 17). Bireylerin sivil kurumlarda aktif rol oynama dereceleri açısından bakıldığında Türkiye yüzde 9.69 ile 44. sırada yer alırken, Çin yüzde 9.33 ile sonuncu, ABD ise yüzde 15 ile birinci sırada yer almaktadır.

Yapılan farklı ölçümlerde de ortaya çıktığı gibi ülkemizin sosyal sermaye düzeyi GOÜ konumundan kurtarmaya yetecek şekilde görülmemektedir. Fiziki ve beşeri sermayeyi besleme kapasitesi olan ve özellikle bu yönüyle ekonomik

yaşama çok önemli katkılar yapabilecek sosyal sermaye ülkemizde ne yazık ki yetersizliğinin yanında çok da farkında olunan bir kaynak değildir. Oysa kamu malı olma özelliği öne çıkartılarak, çok taraflı ve çok yönlü program ve projeler ile artırılması mümkün olabilecektir. Ancak bu projelerin öncelikle yoksulluğu ve onun sonuçlarını değiştirmeyi amaçlaması da gerekmektedir. Çünkü yoksulluğun bizzat kendisi ve yol açtığı diğer sorunlar toplumdaki mevcut sosyal sermaye düzeyini zayıflattığı gibi güçlendirilmesini engelleyebilen önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

9.2. Türkiye’de Yoksulluk Olgusu

Türkiye’de yoksulluk sorunu, 1990’lı yıllara kadar resmi olarak dillendirilmeyen ve özellikle ekonomi bilimi içinde çok irdelenmeyen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Artan küresel yoksulluk ve uluslar arası kuruluşların bu konudaki çalışmaları ile ülke içinde artan kır yoksulluğunun yanı sıra kent yoksulluğu ve işsizlik gibi sorunlar “yoksullaşma olgusu”na olan ilginin artmasına da yol açmıştır.

Türkiye’de 1980’lere kadar görülen yoksulluğun daha çok ekonomide gelir eşitsizliğini gideren politikalarla ve geleneksel yardımlaşma ve dayanışma ile giderildiği söylenebilir. Tarımdaki destekleme politikaları, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri, kentlerde gecekondulaşma, sendikal hareketlerin gelişmişliği, içe dayalı bir büyüme modelinden kaynaklanan yüksek ücret politikası gelir dağılımında eşitsizliklerin büyümesinin önüne geçen önemli etmenler olarak göze çarpmaktadır.

1980’lerden sonra hissedilen ve 1990’larda hızlanan makro ekonomik istikrarsızlıklar ve reel gelirin artmamasına ve hatta enflasyon nedeniyle sürekli aşınmasına neden olurken, kamu iç borç kağıtları nedeniyle yüksek reel faiz politikaları, hem faiz gelirleri içinde eşitsizliğin artmasına hem de faiz gelirlerinin toplam gelirler içindeki yerinin büyüyerek gelir dağılımında ciddi boyutta dengesizliklere neden olmuştur(Altay, 2005: 173-174).Bu durum Tablo 3’den de izlenebileceği gibi ülkemizde konsolide bütçenin yarısına yakın bir kısmı faiz harcamalarına gitmektedir. Faiz giderleri düşüldüğünde kamu harcamalarının GSMH içindeki payının % 20 olduğu görülmektedir. Bu durum, kamu harcamaları içerisinde faiz giderlerinin yüksek düzeylerde olduğunu göstermektedir. Faiz harcamaları 1990’dan bu yana konsolide bütçe harcamaları içinde % 20’lerden % 43’lere yükselirken, eğitim harcamaları %18,8’den % 10 düzeyine, sağlık harcamaları ise % 4,7’den, % 3,5 düzeylerine düşmüştür. Yine konsolide bütçe harcamaları içinde yatırım harcamalarındaki düşüş ise daha fazladır. 1986 yılında bu kaleme bütçeden ayrılan pay % 21,3 iken, bu oran 2004 yılında % 4,7 olarak öngörülmektedir. Ayrıca personele ayrılan pay 1992 yılında % 41,74 düzeyinde iken bu oranın 2004 yılı için % 18,98 düzeyinde gerçekteleşmiştir.

2005 İnsani Gelişme Endeksine göre Türkiye 103 Gelişmekte Olan Ülke içinde yoksulluk açısından 19. sıradadır. Türkiye’de yoksulluk özellikle bölgesel

gelişme farklılıklarına yakın bir düzeyde seyrederken kırsal bölgelerde yoksul kitlelerin yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bunu yanında büyük ölçüde bölgesel dengesizliklerin teşvik ettiği iç göçlerin etkisi ile gelişmiş merkezlerin çevresinde kümelenen yoksul kesimlerin ortaya çıkardığı kent yoksulluğu olgusu da ülkemizin bir başka gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünya Bankası'nın "Dünya Kalkınma Göstergeleri 2005 " raporunda ülkelerin en yoksul ve en zengin beş kısımdan oluşan %20'lik nüfuslarının gösterildiği bölümde Türkiye, Tanzanya ve benzeri birçok Afrika ülkesinden daha kötü durumda görülmektedir. Raporda yer alan verilere göre, Türkiye'de nüfusun en yoksul yüzde 20'lik kesiminin gelirden aldığı pay yüzde 6.1'de kalırken, en zengin yüzde 20'nin aldığı pay ise yüzde 46.7 düzeyinde seyretmektedir. İkinci en yoksul yüzde 20 gelirden yüzde 10.6, üçüncü yüzde 20'lik dilim yüzde 14.9 ve dördüncü yüzde 20'lik dilim ise yüzde 21.8 oranında pay alabilmektedir. Rapora göre Türkiye'de nüfusun en yoksul yüzde 10'u gelirden sadece yüzde 2.3 oranında pay almaktadır. En zengin yüzde 10'luk kesimin aldığı pay ise yüzde 30.7'ye kadar çıkmaktadır. Dünya Bankası'nın rakamlarına göre 343 milyar dolar olan milli gelirden en alttaki 7 milyon kişi 6.9 milyar dolarlık bir paya sahiptir. Diğer deyişle bu kesimler için yıllık kişi başı gelir 985 doları ancak bulmaktadır. Ülkemizde en zengin 7 milyon kişinin yıllık ortalama geliri ise kişi başına 13 bin dolar civarındadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2004 yılında açıkladığı verilere göre de, kırsal kesimdeki aileler daha da yoksullaşmıştır. Kırsal kesimde en alt dilimde olan yüzde 20'lik dilimin toplam gelirden aldığı pay, yüzde 6.4'ten yüzde 6.3'e gerilemiştir. 1980-2005 yılları arasında elde edilen GSMH düzeyi ile kişi başına düşen GSMH miktarı tablo 5'te izlendiğinde gelir artışının özellikle kişi başına gelir artışının refah sağlamaktan uzak olduğu dikkati çekmektedir. Özellikle tarım kesimindeki yoksulluk olgusunun artışı tarımda kişi başına düşen GSMH oranını daha da düşürmektedir. Örneğin 1980'de bu oran yüzde 25.5 iken 2005 yılında yüzde 11.2 olarak gerçekleşmiştir. TÜİK'in son araştırmasında ortaya çıkan Türkiye yoksulluk düzeyi dikkat çekicidir. Buna göre, Türkiye'de nüfusun % 1,35'i gıda harcamalarını kapsayan yoksulluk sınırının altında iken, % 26,96'sı gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında bir yaşam seviyesine sahip bulunmaktadır. Ülkemizde yoksulluk sınırında yaşayan diğer deyişle gıda yoksulu olan nüfus verilere göre yılı yaklaşık olarak 926 bin kişi civarındadır. Ayrıca, gelir durumundaki eşitsizliğin durumunu gösteren ölçütlerden biri olan "gini katsayısı", 0.42 oranı ile Türkiye açısından Avrupa ülkeleri arasında en kötü gelir dağılımını yansıtmaktadır.

BM'ler Kalkınma Programının yoksulluk alanında yaptırdığı son çalışmada Türkiye'de "yeni bir yoksulluğun" artmakta olduğu dile getirilmiştir(UNDP, 2005). Buna göre, geleneksel olarak akraba ile arkadaş ve komşuların desteği ile iyileştirilemez düzeyde bir yoksulluk olgusunun ortaya çıkması ile yeni bir durum oluşmaktadır. Bu konu literatürde geleneksel toplumsal ilişkiler içinde kendini yoksul tanımlamayan kesimlerin piyasa ekonomilerinin gelişimine paralel olarak birey haline dönüşmeleri ve geleneksel çevrelerinden uzak ve herkesin kendi

başının çaresine bakmak durumunda olduğu bir ortama sürüklenmeleriyle meydana çıkan yeni bir yoksulluk olgusu olarak tanımlanmaktadır(Özel, 2005: 58-59).

Bu tanımlı destekleyici bulgular 2003 yılında Buğra ve Keyder tarafından UNDP için yapılan bir araştırmada da yer almaktadır. Türkiye’de ve dünyada son yıllardaki küresel dönüşümün hızlandığı yapısal dönüşümlerin yeni bir yoksulluğu da öne çıkardığı ileri sürülmektedir. Türkiye’de 1990’lı yıllarda görülen yoğun iç göç dalgalarının toplumsal yapıyı “ayırışma” ve “kutuplaşma” yönünde etkilediği ve buna paralel sanayide istihdam imkanlarının daralması ve yeni nüfusun “modernleşmesi” ve “bütünleşmesi” açısından çözümü zor sorunlar meydana getiren bir “yeni yoksulluk” olgusu ortaya çıkardığı çalışmada ifade edilmektedir(Buğra vd., 2003: 8)

Ülkemizde resmi istatistiklere göre 2005 yılında 15 yaş ve üzerindeki nüfusun sayısı 51 milyona yakındır. Toplam işgücü sayısı ise 24.5 milyon civarında olup, 15 yaşın üzerinde olduğu halde işgücü içinde gösterilmeyen ve ev kadınlarını, iş bulmaktan umudunu kesenleri, son bir aydır iş aramayanları, emekli ve sakatları, mevsimlik çalışanları, öğrenciler ve askerlik yapanları kapsayan 25 milyonun üzerinde bir nüfusa da sahip bulunmaktayız. Bunun yanında yoksulluğun ülkemizde yaşla ve aile bireylerinin sayısı ile yakından bağlantılı olduğu 2005 yılında UNICEF tarafından hazırlanan bir projede açıklanmaktadır(UNICEF, 2005). Yaşça büyük aile bireylerinin yoksulluk oranı yüksek olmakla birlikte özellikle çocukların yoksulluk oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yoksulluğun artması haneye katılan bireyle -- genellikle çocuklar -- daha da belirginleşmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması(TNSA) 2003’e göre nüfusun %29’u 15 yaş altındadır. Bu da yoksulluğu önemli bir çocuk sorunu haline getirmektedir.

Değişen yoksulluk ölçütlerine göre saptanan potansiyel korunmaya muhtaç çocuk sayısı Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu(SHAÇEK)tarafından açıklanan en düşük sayı olan 2.076.676 kişi esas alındığında bile Kurum tarafından bakımı yapılan korunmaya muhtaç çocuk sayısı toplam sayının ancak %1’ine yaklaşmaktadır(SHAÇEK, 2005). Bu sonuçlar gelecekteki yoksulluk oranlarına ilişkin şimdiden önemli fikirler vermektedir. Yoksul çocukların özellikle eğitimi ve topluma kazandırılması konusunda önemli adımların atılması gereği kaçınılmaz olarak kendini göstermektedir.

Türkiye’de yoksullukla mücadele stratejileri büyük ölçüde ‘hayır işleri’ biçiminde yapılandırılmıştır ve bu da yoksullar üzerinde damgalayıcı bir etki yaratmaktadır. Böylece kamuoyunun, medyanın kendi açısı ile başka yerlere götürülen konuyu daha iyi kavraması mümkün olmamaktadır. Benzer biçimde, konuya ilişkin resmi tepkiler de yaygın önyargıları yansıtmakta ve yapılan çalışmalar bir bağımlılık kültürü yaratılmasına yönelik sıkça dile getirilen isteksizlik nedeniyle engellenmektedir.

Yoksulluğun toplumların geleceğinde çok önemli rollere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü yoksulluk beraberinde beslenme yetersizliği, hastalık, güvensizlik, eğitimsizlik ve giderek toplumdan kopma diğer deyişle dışlanma gibi etkileri ortaya çıkararak toplumda yol açtığı birçok maliyetinin yanında sosyal sermayenin erimesi gibi çok önemli bir zarara da neden olmaktadır. Yoksulluğun toplumsal maliyetinin azaltılması doğrultusunda toplam toplumsal refahın da artacağı açıktır. Türkiye’de ortaya çıkan yeni yoksulluk olgusu ile mevcut sosyal sermaye birikimi mücadele edemez. Çünkü Türkiye’nin sahip olduğu aile bağlarına ve komşuluk ilişkilerine bağlı gelişen sosyal sermaye günümüzde yaşanan ekonomik krizler, yoğun göçler ve buna bağlı ortaya çıkan kötü yaşam koşullarının ve “yoksunluğun” ortaya çıktığı çarpık kentleşme ile çözülmeye uğramıştır. Ortak hareket etmenin, toplumsal korumanın yerini bireysel kurtulma arayışlarının aldığı ve güvensizliğin arttığı bir toplumsal ortamda sosyal sermayenin mevcut yoksullukla başa çıkması beklenemez.

10. SONUÇ

Sosyal sermayenin toplumdaki bireylerin her yönden gelişimine imkan hazırlayan bir kavram olduğu çalışmada ortaya çıkmaktadır. Önemli ve gerçek toplumsal konulara dikkatleri çekerek eşitsizliklerin ve yoksulluğun açıklanmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Toplumdaki bireylerin birbirlerine ve siyasi, hukuki ve ekonomik sisteme olan güvenlerinin artması, toplumsal dayanışmanın yüksek olması, girişimci gücünün ve demokrasi kültürünün yükselmesi gibi sosyal sermayenin çıktılarının artması anlamına gelmektedir. Bunların düzeyinin düşük olması ise adeta bir toplumun sosyal sermaye haritasını da vermektedir.

Özellikle ekonomik açıdan bakıldığında toplumdaki sosyal sermaye birikiminin büyüme, gelişme ve verimlilik gibi çok olumlu dışsal fayda ve etkileri ortaya çıkarabilir. Bu anlamda sosyal sermayenin bir kamu malı olduğu düşüncesi güçlenmektedir. Çünkü kamu malında olduğu gibi sosyal sermayenin olumlu dışsal faydasından tüm toplum yararlanabilmekte ve gerçekleşirken de tüketimden herhangi bir bireyin dışlanması veya rakip olması söz konusu olmamaktadır.

Topluma ortak fayda sunan malların ise kimin tarafından üretildiği de artık çok önem taşımamaktadır. Ancak kamu malı olarak kabul edilen bu malların kamu otoritelerince makro plan ve programlar kapsamında da yönlendirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Eğer bu yapılmaz ise ciddi bir karışıklık ve israf da ortaya çıkabilir. Ancak bu sürecin otoriter ve baskıcı olmaktan uzak, demokratik olmasına ve maddi olmayan toplumsal değer ve varlıkların önemszenerek sürece katılmaları ile daha etkin hale gelebileceği unutulmamalıdır. Aksi takdirde olumlu olması beklenen dışsal faydalar, bireylerin ve grupların içlerine kapanmasına, paylaşılmayan bağımsız değerlerin üretilmesine ve kendilerini dışlayan ve/veya dışlanmış hisseden kesimleri meydana getirerek dışsal maliyeti yüksek sonuçlara neden olabilecektir. Bununla birlikte yapılan bir çok ölçümde,

çalışmada ve gözlemsel incelemede sosyal sermaye unsularının işletilmesine ve artmasına imkan hazırlayan ortamların oluşturulmasıyla oldukça yüksek olumlu bir sosyal sermaye düzeyi elde edilebilmektedir.

Sözü edilen toplumsal faydaların elde edilmesi ise özellikle 1990'larda görülen ve hızlanan "yeni yoksulluk" konusunda üretilen çözümler içinde sosyal sermayenin birikiminin artırılması da yer almaktadır. Ancak bu konuda henüz çok az yol alındığı söylenebilir. Küreselleşme sürecinin özellikle ortaya çıkmasında ve hızlanmasında etken olduğu "yeni yoksulluk" olgusu çok beklemeksizin tüm ülkelerde ortak çözüm geliştirilmesi gereken bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Günümüzde birçok GOÜ'de görülen hızlı büyüme oranlarının, artan ihracat rakamlarının ne yazık ki bozulan gelir dağılımına ve yoksulluğa çözüm üretmediği bir gerçektir. GOÜ'ler ve "yükselen piyasa ekonomileri" artan küresel faydalardan yeterince yararlanamamakta ve ciddi bir eşitsizlik ve yoksulluk sorunu ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Kuşkusuz sosyal sermayenin tek başına bu ağır sorunu çözebileceğini beklemek doğru olmayacaktır. Bununla birlikte, geliştirilen mücadele ya da çözüm stratejilerinde önemli bir eleman olarak kabul edilebileceği düşünülmelidir. Bunun için öncelikle kendilerini güvensiz, aciz, unutulmuş ve dışlanmış hisseden yoksul kesimlerin toplumsal katılım süreçlerine dahil edilmelerinin yolunun açılması gerekmektedir. Yoksulların yer almadığı ve çözüm süreçlerine dahil edilmedikleri yalnızca onlar için iyi ve uygun olanı zengin ve güçlülerin ürettiği hiçbir mücadele stratejisinin başarılı olamayacağı bugüne kadar bu yöntemlerle üretilen ve başarısızlıklarla sonuçlanan programlardan anlaşılmaktadır.

Nitekim ülkemiz açısından da özellikle ekonomik büyüme ve gelişme bağlamında öncelikle mevcut sosyal sermaye unsurlarından yararlanılması düşünülmelidir. Zaman içinde ise konuya verilen önem kapsamında Türkiye'nin sosyal sermaye envanterinin oluşturulması sosyal sermayenin yoksulluk sorununun çözümüne yapacağı katkılar açısından çok önemli olacaktır. Bu konuya AB'ne uyum politikaları doğrultusunda belirlenen istatistiki bölge sınıflandırmaları ile ortaya çıkan "düzey bölgeler" kapsamında yaklaşılabilir. Böylece düzey bölgelerinin özelliklerine uygun olarak geliştirilerek yerel sorunlara çözüm üretileceği "kalkınma ajansları" yoksulluğu besleyen işsizlik, eğitimsizlik, sağlıksızlık, göçerlik, güvensiz vb. şeklindeki sorunlara sosyal sermaye birikimini güçlendirerek cevap verebilir. Dolayısı ile sosyal sermaye tek başına baş edemeyeceği kadar karmaşık ve zor olan yoksulluk sorununun çözümünde kamusal mal olma özelliği öne çıkartılmak suretiyle çok önemli katkılarda bulunabilir. Yeni gelişmeye başlayan konuya olan ilginin canlı tutulması ise bu konuyla ilgilenen araştırmacılara ve resmi ve resmi olmayan kurumlara düşmektedir.

KAYNAKÇA

ALTAY, A. (2005): "Yoksulluk sadece devletin sorunu mu? Kamu harcamaları açısından bir değerlendirme", Sosyo Ekonomi, Yıl:1, S:2159-181.

BJORNSKOV, C. ve SVENDSON, G. (2003): "Measuring Social Capital-Is there a single underlying explanation?", Working Paper 03-5, Department of Economics Aarhus School of Business.

BUĞRA, A, Ç.KEYDER (2003): Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi, BM UNDP Proje Çalışması, BM Kalkınma Programı.

CECCHI, C. (2003): Public goods and public services, SIDEA, XI Annual Conference 18-20 September.

CHRISTONOFOU, A. (2004): "On the Determinants of Social Capital in Countries of the European Union", The Conference of European Social Policy: Meeting the needs of a New Europe, Oxford, England, 9-11 September.

DON, C, L, PRUSAK. (2001): Kavrayamadığımız Zenginlik, Kuruluşların Sosyal Sermayesi, (Çeviren: Ahmet Kardam), MESS Yayınları, İstanbul.

ERDOĞAN, E (2006): Sosyal sermaye, güven ve türk gençliği, www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf, Erişim Tarihi: 08.06.2006.

FUKUYAMA, F. (2001): Social capital, civil society and development, Third World Quarterly 22, 1.

FUKUYAMA, F. (1995): Trust: The Social Virtues And The Creation Of Prosperity, New York: Free Press.

GROOTAERT, Ch-Van BASTELAER (2002): Social capital: from definition to measurement in understanding and measuring social capital. A Multidisciplinary Tool For Practitioners, (ed) By Grootaert, Ch-Van Bastelaer Th, The World Bank, Washington D.C.

JAMES, M. (1999): "Growth, redistribution, and welfare: toward social investment", Social Service Review, Vol: 73.

KARAGÜL, M.,ve M. MASCA, (2005): "Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme", Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar 2005, s:1

KİRMANOĞLU, H. (2005): Sosyal sermaye ve geleceği şekillendirmek, http://www.kobifinans.com.tr/icerik.php?Article=5226&Where=danisma_merkezi&Category=0207&Topic=5, Erişim Tarihi: 05.06.2006.

KNACK, S. ve P. KEEFER. (1997): "Does social capital have an economic payoff ? A cross-country investigation", Quarterly Journal of Economics, Vol. 112, No. 4.

KOSGEP (2005): Ekonomik kalkınmada sosyal sermayenin rolü, Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Mart 2005, Ankara.

NARAYAN, D. (1999): Social capital and state: social and substitution, Worldbank Policy Research Working Paper, No:2167

National Statistics(2001): Social capital:A review of the Literature,Social Analysis and Reporting Division Office for National Statistics, October.

NORRIS, P. (2002): Democratic Pheonix: Reinverting Political Activitism, Cambridge University Pres.

NORRIS, P (2000): Making Democracies Work: Social Capital and Civic Engagement in 47 Societies, Paper for European Sciences Foundation EURESCO Conference on Social Capital: Interdisciplinary Perspectives At the University of Exeter, 15-20 September.

OECD (2001): The Well-being of Nations, The Role of Human and Social Capital.

ÖZEL, H. (2005): Yoksulluk ve piyasa ekonomisi, Asomedy, ASO Yayını, Mart.
PUTNAM, R. (1995): "Bowling alone: America's declining social capital", Journal of Democracy, Vol:6, No:1, ss:65-78

RENNO, L, R. (2000): Micro foundations of social capital: membership to associations in latin america, Prepared for delivery at the 2000 Meeting of the Latin American Studies Association, Hyatt Regency Miami, March 16-18.

SHAÇEK(2005):http://www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/shcek/kuruluslar/krl_list/idx_kurulus.asp-24-Mart

SIISIAINEN, M. (2000): Two concepts of social capital: Bourdieu vs. Putnam, Paper Present at ISTR Fourth Internationak Conference "The Third Sector: For What and For Whom?", Trinity College, Dublin, Ireland, July, 5-8.

ŞENKAL, A. (2006): Sosyal politika ve sosyal sermayenin sosyal politikaya etkileri konusunda bir değerlendirme, "İş,Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt:8 Sayı:1 , Ocak 2006

TOM, H. (2002): Social Capital Some Policy and Research Implications for New Zealand,
<http://www.vuw.ac.nz/ips/currentactivities/downloads/Tom%20Healy%20social%20capital%20report%20IPS%20200>), Erişim Tarihi: 05.06.2006.

TEMPLE, J., and P.A. JOHNSON, (1998): "Social capability and economic growth", Quarterly Journal of Economics, Vol.113, No. 3

UNICEF, (2005): Dünya Çocuklarının Durumu Raporu,
http://www.unicef.org/turkey/dcd05/_dcd05c2a.html, Erişim tarihi 10.06.2006.

Uslaner, E. (2003): Trust as a moral value, Dario Castiglione, Jan W. Van Dethcand Guglielme Wolleb,eds., Handbook of Social Capital, Oxford University Press. Aktaran: Emre Erdoğan, Sosyal Sermaye, Güven ve Türk Gençliği, www.urbanhobbit.net/PDF/Sosyal%20Sermaye_emre%20erdogan.pdf Erişim Tarihi: 08.06.2006.

World Bank (2005): Dünya Kalkınma Raporu, <http://www.worldbank.org>

EK1:TABLolar

Tablo 1: Hizmet Kullananlar Açısından Hizmet Tipleri

	Eğitim	Sağlık	Yaşam Kalitesi
Vatandaşlar	İlkokul, Yüksek Okul, Sürekli Eğitim	Tıbbi Yardım, Hastaneler, İlk yardım, Ambulans, Acil	Çocuk koruma, Ulaşım, Posta Hizmetleri
Toplum	Eğitime yönelik burs vb., Ulaşım	Binalar, Acil ulaşım	Alt yapı, Enerji ve su arzı
Turistler	Hobi çalışmaları, Spor okulları	Özel tıbbi koruma, Bedava hizmet alımı	Seyahat büroları, Yerel danışma, Otel ve Restoranlar
Firmalar	İş merkezleri, Profesyonel Okullar	Kurallara ilişkin bilgi, Kontrol Yapıları	Kalkınma kurumları, AE-GE merkezleri, Muhasebe

Kaynak: Cecchi, Claudio(2003), Public Goods and Public Services, SIDEA, x Annual Conference 18-20 September, s:10

Tablo 2: Hizmet Üretenler Açısından Hizmet Tipleri

	Kamu	Sivil Toplum	Özel
Eğitim	İlkokul	Çocuk koruma	Yüksek eğitim
Sağlık	İlk yardım(acil)	Kızıl Ay(Kızıl Haç)	Tıbbi Koruma
Yaşam Kalitesi	Posta hizmetleri	Hobi kulüpleri	Otel ve restoranlar

Kaynak: Cecchi, C. (2003), Public Goods and Public Services, SIDEA, xl Annual Conference 18-20 September, s:11

Tablo 3: Türkiye'nin Sosyal Sermaye Göstergelerinde Durum

	Türkiye Skoru	Sıralama	AB Ortalama	Aday Ülkeler	Enerji ve Telefon	En Yüksek Skor
Depresyon Durumu	%70	26	%85	%78	İrlanda	%93
İş Bulma	%48	27	%70	%52	İrlanda	%87
Para Bulma	%58	29	%80	%70	İrlanda	%91
Para Verme	%82	13	%84	%73	Kuzey İrlanda	1.3
Zaman Ayırma	0.50	6	%40	%40	Romanya	0.70

Kaynak: Norris, P. (2002), *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*, Cambridge University Press, s:17.

Tablo 4: Konsolide Bütçe İçinde Harcamaların Fonksiyonel Dağılımı (%)

YILLAR	EĞİTİM	SAĞLIK	PERSONEL	FAİZ	YATIRIM
1993	16.5	3.9	34.56	23.70	11.74
1994	14.1	3.8	30.26	33.10	8.53
1995	15.5	3.9	29.15	29.20	8.5
1996	11.0	3.0	29.59	32.80	5.9
1997	11.4	3.3	25.75	28.80	7.95
1998	12.1	3.0	24.79	39.60	6.4
1999	11.8	2.9	24.61	38.20	5.5
2000	10.1	2.4	21.37	43.80	5.3
2001	8.7	2.9	18.88	51.00	5.15
2002	8.9	3.4	19.96	41.50	6.36
2003	9.3	3.4	19.21	44.56	5.48
2004	10.7	3.5	18.98	42.89	4.7

Kaynak: DİE

Tablo 5: Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımı Araştırmaları Bulguları

En düşük % 20	4.5	3.0	3.5	2.9	2.7	3.9	5.2	4.9	5.3
İkinci % 20	8.5	7.0	8.0	7.4	7.0	8.4	9.6	8.6	9.8
Üçüncü % 20	11.5	10.0	12.5	13.0	12.6	12.6	14.1	12.6	14.0
Dördüncü % 20	18.5	20.0	19.5	22.1	21.9	19.2	21.2	19.0	20.8
En yüksek % 20	57.0	60.0	56.5	54.7	55.8	55.9	49.9	54.9	50.1
Gini katsayısı	0.55	0.56	0.51	0.51	0.52	0.50	0.43	0.49	0.44

Kaynak: Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği, Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Taslak, Yayın No: TÜSİAD-T/2000-12)'da yer alan tablo DİE verileriyle güncellenerek yeniden oluşturulmuştur.

Tablo 6: Kişi Başına Düşen Milli Gelir

Yıllar	Toplam Nüfus(000)	GSMH (Milyon \$)	Kişi Baş. GSMH (\$)	Tarımda Kişi Baş. GSMH (\$)
1980	44.439	69.769	1.570	25.5
1985	50.307	68.216	1.356	19.7
1990	56.156	152.295	2.712	16.8
1995	61.737	171.876	2.784	14.8
2000	67.420	201.316	2.986	16.9
2001	68.529	143.979	2.1.1	13.1
2002	69.626	181.654	2.609	12.0
2003	70.363	238.500	3.390	11.8
2004	71.152	301.600	4.240	11.2
2005	72.065	343.600	4.768	

Kaynak: DİE, DPT